

การศึกษาวิชาความเป็นพลเมือง (Citizenship Education)

อ.ฤชดา เทพยากุล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาดไทย

ความเป็นพลเมืองถือเป็นวิชาที่มีความสำคัญมาก หากมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาวิชาให้เข้ากับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น วิชาความเป็นพลเมืองไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยให้กับเยาวชนเท่านั้น แต่ยังช่วยเพิ่มคุณค่าวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยด้วย ถ้าปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงทั้งสิทธิและความรับผิดชอบที่พลเมืองพึงมี ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่ระบบการศึกษาขั้นต้น

ความหมายของความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมือง (citizenship) หมายถึง ฐานะของความเป็นพลเมือง (citizen) ที่เป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองหรือรัฐ¹ มีสิทธิและความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดโดยกฎหมาย ในฐานะที่เป็นพลเมืองมีการแสดงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจสาธารณะภายใต้กฎหมาย กฎเกณฑ์ทางสังคมและศีลธรรม

การศึกษาความเป็นพลเมือง เป็นกระบวนการช่วยให้เยาวชนเรียนรู้ถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีความรู้และแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองอย่างกระตือรือร้น (active citizen) วิชาที่ศึกษาได้ทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ที่บ้าน ในสังคมชุมชนที่อาศัยอยู่ และรูปแบบที่เป็นทางการ ได้แก่ ในโรงเรียน วิทยาลัยมหาวิทยาลัย และที่ทำงาน

หลักของการศึกษาวิชาความเป็นพลเมืองได้มาจากธรรมชาติของหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยที่ต้องการพลเมืองที่กระตือรือร้น มีความรู้ และปรารถนาที่จะแสดงความรับผิดชอบต่อตัวเอง ครอบครัวและชุมชน หลักการเหล่านี้ช่วยเติมเต็มความสมบูรณ์ในกระบวนการทางการเมือง

ประโยชน์ของการศึกษาความเป็นพลเมือง

สำหรับเยาวชน การศึกษาความเป็นพลเมืองช่วยให้เยาวชนมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ประสบความสำเร็จในการจัดการความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตได้อย่างรอบคอบ กล้าคัดค้านสิ่งที่ตนไม่เห็นด้วย มีการแสดงออกในเรื่องต่างๆ มากขึ้นในชีวิตตัวเอง ทั้งการแสดงออกในโรงเรียน ชุมชนของตน

¹ รัฐ (state) หมายถึง สถาบันหรือหน่วยงานทั้งหลาย เป็นองค์กรทางการเมืองที่มีอำนาจโดยชอบธรรมในการออกกฎระเบียบและควบคุมการดำเนินงานต่างๆ ในดินแดนหนึ่ง องค์ประกอบของรัฐ มี 4 ประการ ได้แก่ ดินแดน (territory) ประชากร (population) รัฐบาล (government) และอำนาจอธิปไตย (sovereignty)

และเตรียมพร้อมก้าวสู่สังคมที่ใหญ่ขึ้นในอนาคต สำหรับโรงเรียนและสถาบันการศึกษา วิชาความเป็นพลเมืองช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและความรับผิดชอบให้กับผู้เรียน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียน ผู้สอน บุคลากรในสถาบัน และชุมชนโดยรอบ สำหรับสังคม วิชาความเป็นพลเมืองก่อให้เกิดการสร้างสรรคพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เกิดความกระตือรือร้น และเปี่ยมความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในความเป็นชาติและสังคมโลกที่กว้างขึ้นต่อไป

องค์ความรู้พื้นฐานในการศึกษาความเป็นพลเมือง

วิชาความเป็นพลเมืองที่จัดให้เยาวชนเรียนในสถาบันการศึกษา ต้องประกอบด้วย พื้นฐานความรู้หลายอย่าง ดังนี้

ความรู้และความเข้าใจ ตัวอย่างหัวข้อที่ควรจัดให้เรียน เช่น กฎหมายและกฎกติกาที่ควรรู้ในสังคม กระบวนการประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมือง สิทธิมนุษยชน พื้นฐานการเงินและเศรษฐกิจ การพัฒนาอย่างยั่งยืน โลกและชุมชนโลก แนวความคิดเรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาค และอิสรภาพ

ทักษะและทัศนคติ ตัวอย่างหัวข้อที่ควรจัดให้เรียน เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์ การแสดงออกทางความคิด ฝึกฝนการมีส่วนร่วมในการอภิปราย การโต้วาที การเจรจาต่อรอง การจัดการความขัดแย้ง และการมีส่วนร่วมในชุมชน

ค่านิยมและการควบคุมทางสังคม ตัวอย่างหัวข้อที่ควรจัดให้เรียน เช่น ปลูกฝังความเคารพในกระบวนการยุติธรรม เคารพในเสียงข้างมาก เรียนรู้ที่จะยืนหยัดในจุดยืนของตนเอง รวมทั้งการฟัง การทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมหรือผู้ที่มีความคิดเห็นตรงกันข้ามได้

ความเป็นพลเมืองในบุคคลหนึ่ง จะพัฒนาขึ้นเองไม่ได้หากไม่ได้รับการช่วยเหลือจากสถาบันการศึกษา เยาวชนต้องเรียนรู้ความเป็นพลเมืองเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่การเป็นพลเมืองในสังคมที่หลากหลายและสลับซับซ้อนเช่นในปัจจุบัน

ตีพิมพ์ใน : วารสารเรียนรู้ประชาธิปไตย ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 มกราคม – มีนาคม 2554

(วารสารศูนย์การเรียนรู้การเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ 3)